

FINANCE, INSURANCE AND STOCK EXCHANGES

Буткевич О. В., к.е.н., доцент
*Економіко-технологічний інститут
імені Роберта Ельворті
м. Кропивницький, Україна*

Халецька З. П., к.ф-м.н., доцент
*Центральноукраїнський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Гора А. В., к.е.н., старший викладач
*Економіко-технологічний інститут
імені Роберта Ельворті
м. Кропивницький, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-107-7-17>

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний економічний стан держави характеризується негативними наслідками фінансової кризи, а саме: падінням національного виробництва, зменшенням обсягів інвестицій, тінізацією економіки тощо. Потреби соціально-економічного розвитку суспільства, моніторинг та контроль за досягненням цілей фінансової безпеки, а також управління цим процесом на макрорівні вимагають визначення основних релевантних показників фінансової безпеки держави, які є основою оцінювання втрат від їх впливу. Таким чином, з метою діагностики рівня фінансової безпеки для своєчасного виявлення загроз та подолання їх наслідків, постає потреба у розробці системного інструментарію, що дасть змогу вирішити дану проблему.

Дослідженням питань оцінювання рівня фінансової безпеки держави присвячено праці О. Барановського [1], В. Соловійова [4], А. Сухорукова [5], Л. Борщ [2], та інших науковців. Їх інтерес концентрується на виявленні показників щодо оцінювання рівня фінансової безпеки держави, розрахунку порогових значень індикаторів, дослідженні причин та наслідків відхилень реальних значень від порогових.

Зважаючи на поширену кризу в економіці України, фінансову та політичну нестабільність, посилення конкуренції та негативний вплив факторів навколишнього середовища, проблема забезпечення фінансової безпеки набуває особливої важливості. Сучасна динаміка соціальних процесів в Україні та світі потребує створення адекватної, ефективної та економічно обґрунтованої системи захисту національних інтересів та забезпечення національної (у тому числі економічної та фінансової) безпеки. Стратегічна мета політики національної безпеки України – забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності, національної єдності на основі демократичного прогресу суспільства та держави, поваги до прав людини та прав громадян, створення умов для динамічного економічного зростання, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробут населення. Проте досягнення даної мети в сучасних умовах неможливе без високого рівня фінансової безпеки, яка в даному випадку виступає базою досягнення більш глобальної стратегічної мети.

Розробка ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки держави передбачає, перш за все, вирішення широкого кола проблем, що стосуються формулювання критеріїв та принципів фінансової безпеки, визначення пріоритетних національних інтересів у фінансовій сфері, проведення постійного моніторингу факторів, що загрожують фінансовій безпеці країни, та вжиття заходів щодо їх запобігання та подолання. Крім того, для створення механізму забезпечення фінансової безпеки необхідно розглянути цілий ряд рівнів, структурний,

організаційний, процедурний, кадровий, технологічний та ресурси.

Оцінювання рівня фінансової безпеки повинно відбуватись з урахуванням дотримання принципів, представлених у табл. 1.

Таблиця 1

Принципи оцінювання рівня фінансової безпеки держави

№ п/п	Принципи	Сутність та характеристика принципів
1.	Адекватності	релевантність параметрів сутності процесів, що є предметом аналізу
2.	Комплексності	врахування усіх факторів, що впливають на певну небезпеку чи загрозу
3.	Грунтовності	виділення головних елементів наявних або потенційних небезпек і загроз
4.	Послідовності	чіткий алгоритм вибору релевантних показників
5.	Пруденційності	можливості вжиття необхідних запобіжних, профілактичних або коригувальних заходів щодо реальних чи потенційних небезпек і загроз

Джерело: сформовано авторами на підставі [2; 4]

Для оцінювання рівня фінансової безпеки використовують різноманітні оціночні фінансові індикатори-показники, які мають у поєднанні утворити дієву систему оцінювання та визначення основних досліджуваних елементів.

Фінансові індикатори характеризують тенденції розвитку фінансової та грошово-кредитної системи держави, що склалася, з точки зору її відповідності вимогам економічної безпеки держави» [1]. Також зазначимо, що кожен з індикаторів має своє граничне (найменше чи найбільше) значення. Граничні значення індикаторів [5, с. 73] є «пороговими», відхилення фактичного значення індикатора від нормативного значення, свідчить про необхідність профілактики або усунення причин, що зумовлюють ці відхилення.

Оцінка рівня фінансової безпеки України проводиться за такими етапами:

1. Формування множини індикаторів. Індикатори стану фінансової безпеки України систематизовано з метою його

оцінки за кожною складовою фінансової безпеки сектору державних фінансів.

2. Визначення порогових значень індикаторів. Здійснювалося з урахуванням світового досвіду та напрацювань українських учених. Перегляд порогових значень індикаторів у зв'язку зі змінами в національній і світовій економіці здійснюється вразі потреби, але не рідше, ніж раз на два роки.

3. Нормалізація індикаторів. Завдання нормалізації показників полягає в переході до такого масштабу вимірювань, коли «найкращий» показник має значення 1, або 100 %, а «найгірший» – 0, або 0%. При формуванні множини індикаторів важливо забезпечити інформаційну односпрямованість показників. Із цією метою їх поділяють на стимулятори й дестимулятори.

Основні показники фінансової безпеки забезпечують адекватне розуміння економічної ситуації, а також характеру економічних процесів на макрорівні та через призму їх узгодження з національними інтересами та вимогами національної безпеки. Набір показників відіграє ключову роль при описі та аналізі стану фінансової системи та відкриває можливість виправити цю ситуацію шляхом розробки відповідних програм [3].

Наукова економічна література виділяє більш розширений склад елементів фінансової безпеки держави, виокремлюючи валютну, інвестиційну, банківську, боргову, грошово-кредитну, бюджетну, страхову, фондову, податкову, інфляційну, зовнішньо-економічну, розрахункову, митно-тарифну, безпеку ціноутворення. Проте запропоновані науковцями набори індикаторів щодо оцінки рівня фінансової безпеки, дають можливість оцінити рівень окремих її елементів: бюджетної, грошово-кредитної, валютної, боргової безпеки та безпеки інфляційних процесів.

Економічна нестабільність ставить перед державою численні виклики та загрози, одним з найсуттєвіших з яких є забезпечення функціонування фінансової системи країни. Фінансова безпека, являючись базисом національної безпеки, потребує постійного моніторингу її стану. В сучасній економічній науці не існує

комплексної системи показників, яка б змогла всебічно оцінити рівень фінансової безпеки країни в цілому. У вітчизняній науці переважає підхід, який враховує фінансову безпеку держави, не враховуючи всіх складових фінансової безпеки, включаючи податкову складову, що впливає на цілісність набору показників для оцінки її стану. Ще однією проблемою є не врахування фінансового стану домогосподарств, що є особливо актуальним в умовах економічної нестабільності, оскільки саме суб'єкти господарювання є як каталізатором розповсюдження фінансових шоків, так і фактором нейтралізації кризи. Однак, саме громадяни є носіями безпекових очікувань, тобто очікувань, пов'язаних з відчуттям рівня безпеки, які через дії економічних суб'єктів впливають як на фінансовий, так і на реальний сектори економіки.

Завдяки досліджуванім індикаторам та вдалому їх застосуванню можливо реально та достовірно оцінити стан фінансової безпеки держави та оцінити всі можливі економічні ризики.

Підвищення рівня фінансової безпеки передбачає прийняття дієвих правових актів, адекватних управлінських рішень фінансової політики. Відповідні заходи мають бути системними та зосереджуватися на визначених ключових проблемах.

Література:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія. Київ : КНЕУ, 2004. 759 с.
2. Борщ Л.М. Вимірювання та оцінка фінансової безпеки, методичні підходи. *Економіка ринкових відносин*. 2011. № 8. С. 123–130.
3. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України. Київ, НППМБ, 2003. 42 с.
4. Соловійов В.І. Фінансова безпека як основоположний фактор незалежності держави. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2011. № 3 (15). С. 148.
5. Сухоруков А.І. Фінансова безпека держави : навч. посібн. / А.І. Сухоруков, О.Д. Ладюк. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 192 с.